

Posudek oponenta disertační práce Markéty Magidové

“Metafora a současné umění ”

předkládané v roce 2021 na Katedře estetiky FF UK

I. Stručná charakteristika práce

Předkládaná práce se zabývá problematikou estetického modelu „živé metafor“ v kontextu obhajoby platnosti estetické koncepce umění. Pozadí, na němž autorka provádí argumentaci, je tvořeno analýzou a současně synergickým spojením tří koncepcí, a to hermeneutické teorie živé metafory Paula Ricoeura, estetiky jevení Martina Seela a teorie umění jako podivného nástroje od Alvy Noëho. Ve výsledné argumentaci se objevuje současné umění osvobozené od regulujících ideologických rámců: umění je zde zónou intermediálních výměn významů, v níž je živá metafora zdrojem tvorby, myšlení i estetického prožitku všech zúčastněných. Práce rehabilituje estetickou funkci umění na pomezí autonomních a heteronomních výkladových rámců; umění tak autorka vrací do hry jako složitý a pozoruhodný organismus nadaný vlastní silou, schopnou ovlivnit jak jednotlivce, tak společenské praxe.

II. Stručné celkové zhodnocení práce

Jedná se o studii argumentačně přesnou, propacovanou a pozoruhodně kompaktní. Autorka však nevytváří uzavřený systém, s nímž není možno vést dialog - právě naopak. Čtenáři mohou srovnávat různá hlediska i teoretické analýzy s vlastní zkušeností se současným uměním i jeho teoriemi, porovnávat různé vrstvy argumentace a sledovat její pohyby. Práce je stylisticky vyříbená a inovativní, otevřená polemice a obohacující i z hlediska interdisciplinárního využití, například pro pedagogiku výtvarného umění, výtvarné či estetické vzdělávání obecně a didaktické vědy v oboru výtvarná výchova.

III. Podrobné zhodnocení práce a jejích jednotlivých aspektů

Struktura argumentace, formální úroveň práce, práce s prameny či s materiálem

Jak jsem již zmínila výše, jedná se o velmi dobře argumentovanou práci, která se opírá o přesně přečtené a s invencí interpretované primární prameny, které tvoří logicky provázaný soubor teoretických koncepcí: jde o stálíci hermeneutického přístupu k uchopení uměleckého díla, zde v teorii živé metafor Paul Ricoeura, dále o fenomenologicky inspirovanou estetiku jevení Martinem Seelem a teorii umění jako podivného nástroje od Alvy Noëho. V současnosti jsou tyto prameny často citovány, ale málokdy se setkáme s jejich systematickým čtením a s tak aktuální interpretací ve vazbě na intermediální povahu současného umění. Obeznamena s uměleckou prací autorky se domnívám, že to může být právě toto propojení, které mohlo ovlivnit originalitu myšlení také v odborné reflexi a originalitu přístupu k studovaným pramenům. Na tomto místě bych si dovolila drobný dotaz na okraj hlavních otázek k obhajobě, který snad může otevřít zajímavou diskusi: Pozoruji, že vaše tvůrčí práce jede souběžně „po dvou kolejích“ – umělecké a teoretické. Chápete je jako oddělené domény nebo se nějak navzájem ovlivňují? Pokud ano, jak byste jejich provázanost charakterizovala?

V práci se objevuje – vedle tří hlavních inspiračních pramenů – také značné množství dalších

2. Příspěvek k debatě o postavení a funkci uměleckého díla, možnosti jeho percepce, aktivního uchopení, tvůrčí interpretace a jeho intermedialita), argumentační přínos kritickému diskursu tzv. velké revize kurikulárních dokumentů Rámcového vzdělávacího programu, oblast Umění a kultura, jehož teoretický rámec konstruovaný pro školní doménu vykazuje nesoulad mezi známými přístupy k umění a živým uměním/metaforou současnosti, zvláště pak uměním konceptuálním a jeho politickými, sociálními či aktivistickými odnožemi;
3. Práce nabízí metaanalýzu použitých pramenů a novou interpretační logiku, jejíž metodu by bylo možno inspirativně použít i v oboru výtvarná výchova a její teorie, která je tradičně ukotvená „na půl cesty“ mezi fenomenologickým a poststrukturalistickým rámcem výkladu;
4. Zdůraznění intenzity a singularity zážitku setkání s uměním – a důraz na ontologický rámec chápání a prožívání umění, který způsobuje ve struktuře kurikulárních dokumentů pro novou strategii vzdělávání (např. Strategie 2030+) tolik problémů. Dovolím si citovat na tomto místě autorku a dvě z mnohých podstatných výzkumných zjištění: „Umění je potřeba zažít – a ať již fyzicky, či prostřednictvím imaginace. Lidé se v umění potřebují setkávat s obojím – s realitou i s fikcí, s fakty i emocemi. Potřebují se dotknout jiného světa, uvidět vidět umělecké objekty, literární hrdiny či filmové postavy jako je samé, sdílet s nimi pocit, který v nich rezonuje.“ „Živá metafora je ontologickým a kognitivním jevem, který přispívá k reorganizaci našeho pohledu na svět i sebe samé. Operuje v kontextu, v němž působí podivně, anomálně. Metafora je vytržená z praktického světa, vyžaduje určitou distanci z logického a účelového řádu, aby mohla působit na recipienta v prostoru fikce. V překřížení světa recipienta a díla se díky produktivní síle imaginace otevírají a reorganizují aspekty našeho vnímání a myšlení. Přispívají tak k poznání, získání nových prožitků a nahlédnutí za horizont našich představ a emocí. Metaforický proces lze chápat jako syntézu pocitů, myšlení a imaginace.“ (Str. 11 a str. 190)

Dotazy k obhajobě

- I. Jaký názor máte na všudypřítomnou tzv. estetizaci politiky či veřejného života a jak se mají tyto jevy vůči Vašemu konceptu rehabilitace estetického postoje? Nejde nakonec o nebezpečí alibismu, neutrálního estetismu a odstupu od onto-epistémických témat, které by nás mohly znepokojovat?
- II. Druhý dotaz je veden z kontextu pedagogického empirického výzkumu způsobů uchopování uměleckého díla a kreativních či re-kreativních aktivit u dětí. V odborném diskursu výtvarné výchovy se střetávají tři představy (spíše klišé) přístupů k percepci a obecně vztahu k artefaktu, a to 1. podněcování imaginace a „kontemplace“, která se v pedagogickém folklóru spíše podobá „meditativnímu“, pomalému ponoru do díla, který lze následně reflektovat, a na který ve školním provozu paradoxně „není čas“, nebo 2. jde o nastavení takového kognitivního dispozitivu, aby se dílo stalo předmětem tvůrčí interpretace z pozice diváka jako poučeného, intencionálního činitele, který institucionální časovou dotaci neřeší, protože setkávání s uměleckým dílem a jeho vlastní tvůrčí myšlení je mu přirozeným gestem. 3. Expresivita – imperativ „vyjádři se“, „vyjádři, co cítíš a co je v tobě“, neboť v umění je všechno exprese/výraz. Daly by se tyto koncepty vztahu k uměleckému dílu nějak vztáhnout k Vámi zkoumané problematice?

V. Závěr

Předložená disertační práce splňuje požadavky kladené na disertační práci, a proto ji doporučuji k obhajobě a předběžně ji klasifikuji jako prospěla.